

นิราศนรินทร์คำโคลง

ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร เอกสารเพื่อการประกอบการบรรยายเรื่อง "แนวคิดใหม่ในการศึกษาวรรณคดีโบราณ"

ในการประชุมวิชาการเรื่อง มิติใหม่ของวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา ซึ่งภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศิลปากร จัดพิมพ์เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2532

ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร อรรถาธิบายไว้ว่า หนังสือนิราศนรินทร์เล่มนี้กระทรวงธรรมการได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ทางการศึกษาทางหนังสือประเภทนี้มีหลายเรื่องด้วยกันจัดเป็นชุดหนึ่งเรียกว่า หนังสืออ่านกวีนิพนธ์เรื่องนิราศนรินทร์ หนังสืออ่านกวีนิพนธ์เรื่องนิราศนรินทร์นี้ อำมาตย์โท พระวรเวทย์พิสิษฐ์ เป็นผู้ทำคำอธิบาย และอำมาตย์เอก พระยาอุปทิศศิลปสาร เป็นผู้ตรวจแก้สังเขปประวัติของนายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน) ตามคำความของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เขียนไว้ว่า นายนรินทร์ธิเบศร์ ชื่อเดิมอิน รัชกาลเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระราชวังบวรฯ ได้รับพระราชทานเป็นหุ้มแพร มีบรรดาศักดิ์เป็นนายนรินทร์ธิเบศร์ แต่งหนังสือเล่มนี้เมื่อคราวเสด็จตามสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ เสด็จยกกองทัพหลวงไปปราบพม่าข้าศึกซึ่งยกลงมาตีเมืองถลางและเมืองชุมพร เมื่อต้นรัชกาลที่ 2 ในปีมะเส็ง พ.ศ. 2352"

หนังสือเล่มนี้จึงเรียกนามตามผู้แต่งว่านิราศนรินทร์ ในหนังสือ ไทยรบพม่า พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็มีความที่กล่าวพาพิงถึงนายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน) ไว้ดังนี้ กรมพระราชวังบวรเสนานุรักษ์เสด็จออกจากกรุงเทพฯ เมื่อ ณ วันอังคารเดือนอ้าย ขึ้น 13 ค่ำ เวลานั้นมรสุมจะลงเสียแล้ว เสด็จโดยชลมารคได้เพียงเมืองเพชร และในเชิงอรรถของหนังสือเล่มนี้มีข้อความเพิ่มเติมว่า นายนรินทร์ธิเบศร์ (นรินทร์ อิน) แต่งโคลงนิราศที่นับถือกัน เมื่อไปตามเสด็จคราวนี้

เมื่อพิจารณาเส้นทางเดินทัพของนายนรินทร์ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่กรุงเทพ คลองขุนข้าม วัดแจ้ง คลองบางจาก วัดหงส์ วัดสังข์กระจาย บางยี่เรือ ตำบลนางนอง บางขุนเทียน บางกก ตำบลหัวกระบือ ตำบลโคกขาม คลองโคกเต่า ตำบลมหาชัย ท่าจีน ตำบลบ้านบ่อ ตำบลนาขวาง คลองสามสิบสองคด คลองย่านซื่อ แม่กลอง ปากน้ำ (ออกทะเล) ตำบลบ้านแหลม ตำบลทุ่งคกน้อย เพชรบุรี ตำบลห้วยขมิ้น เมืองปราณ ตำบลเขาสามร้อยยอด ตำบลโคแดง อำเภอนางรม ตำบลบางสะพาน ตำบลขามสามบ่าว ตำบลอู่แห้ง เขาหมอนเจ้า ตำบลโพธิ์สลับ ตำบลลั่นชักร์ เมืองแม่น้ำ ตำบลอู่สะเภา ค่านสิงขร ตำบลปากวุ่นน้ำ จนกระทั่งถึงตระนาว (ศรี) ดังความพรรณนาที่ว่าไว้

ถึงตระนาวตระหน้าข้า

สงสาร อรเอย

จรัสศึกโสภณมานาน

เน้นซ้ำ

เดินคงท่งทางละหาน

หิมเวศ

สารสั่งทุกห้อมหญา

ย่านน้ำลานาง

ตระนาว ที่อ้างถึงนี้ อธิบายกันว่าเป็นเมือง**ตระนาวศรี** แต่อันที่จริงแล้วเมืองตระนาวศรีไม่ได้เป็นของไทยแล้วหากแต่เป็นของพม่าซึ่งยึดจากไทยไปตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2336

ดังหลักฐานมีหลักฐานอยู่ในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่า "ต่อมาปลายรัชกาลที่หนึ่ง เมื่อปีมะโรง พ.ศ.2351" พระเจ้าปดุงให้ทูตานุทูต มีพระยาอินทจักรเป็นหัวหน้า เข้ามาขอเป็นไมตรีอีกครั้งหนึ่ง...แต่จะได้อำนาจไมตรีกันอย่างไรไม่ปรากฏ ในพงศาวดารพม่าว่ามีทูตานุทูตไทยออกไปถึงเมืองพม่า ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าปดุง เมื่อเดือนสาม แรมเก้าค่ำ แต่พม่าไปลงศักราชเป็นปีชวด พ.ศ.2349 เร็วไปสองปี

ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าครั้งหลังนี้ทำนองพม่าจะได้ทำอะไรให้พอพระราชหฤทัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เช่นแต่งราชทูตที่มีบรรดาศักดิ์เจ็ดพระราชนัดดาและเครื่องราชบรรณาการมาถึงกรุงเทพฯ ตามเยี่ยงอย่างโบราณราชประเพณี แต่การที่จะเป็นไมตรีกันก็หาตกลงไม่ จะเป็นเพราะเหตุใดไม่มีหลักฐานที่จะทราบได้

ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นเพราะฝ่ายไทยจะให้พม่าส่งไทยที่พม่ากวาดต้อนไปกลับคืนมาให้ หรือมิฉะนั้นจะให้พม่าคืนเมืองตระนาวศรีและเมืองมะริดมาให้ก่อนจึงจะยอมเป็นไมตรี ข้างพม่าไม่ยอมคืนจึงไม่ได้ทำทางไมตรีกัน"

เพราะฉะนั้นนิราศนรินทร์ จึงไม่ควรแต่งในปีพุทธศักราช 2352 เพราะเมืองตระนาวศรีไม่ได้เป็นของไทยแล้วหากแต่เป็นของพม่าซึ่งยึดจากไทยไปตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2336

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับทวาย ตะนาวศรี และมะริด ตามหลักฐานที่ปรากฏในประวัติศาสตร์มีดังนี้

1. พุทธศักราช 2330 รัชกาลที่ 1 เสด็จไปตีเมืองทะวายทางด้านกาญจนบุรี (แม่น้ำน้อย) แต่ไทยตีเมืองทะวายไม่ได้ต้องยกทัพกลับ การรบครั้งนี้ไม่มีการยกทัพไปทางตระนาวศรีและมะริดอย่างใด ดังนั้น นิราศนรินทร์ จึงไม่ได้แต่งในปีนี้ แต่ในปีนี้เป็น **พระยาศรีสงครามภิบาล** ได้แต่ง **โคลงคั่นนิราศตามเสด็จทัพลำน้อย** ขึ้น

2. พุทธศักราช 2335 ไทยไปช่วยป้องกันพม่าที่จะมาตีเมืองทะวายซึ่งยอมเข้ามาสวามิภักดิ์กับไทยในปี 2334 รัชกาลที่ 1 และกรมพระราชวังบวรเสด็จยกทัพออกไปทางเดียวคือทางเมืองกาญจนบุรี ด้านแม่น้ำน้อย เช่นคราวที่แล้ว สงครามนี้เป็นสงครามกันเมือง ไม่ใช่ตีหรือปราบเมืองทะวาย ดังนั้นนิราศนรินทร์จึงไม่ได้แต่งในปีนี้

ฉะนั้นข้อสันนิษฐานเดิมที่ว่า "**นายอินทรธิเบศร์** แต่งหนังสือเล่มนี้เมื่อคราวเสด็จตามสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ เสด็จยกกองทัพหลวงไปปราบพม่าข้าศึกซึ่งยกลงมาตีเมืองฉวางและเมืองชุมพร เมื่อต้นรัชกาลที่ 2 ในปีมะเส็ง พ.ศ. 2352" จึงเป็นอันตกไป เพราะ ในสมัยรัชกาลที่ 2 ไม่ได้มีการยกทัพไปตีเมืองทะวาย

หากแต่สงครามเมืองทะวายนี้ ได้เกิดขึ้นในรัชกาลที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2336 เหตุเพราะไทยคิดจะตีเมืองอังวะ จึงยกทัพบุกไปทางเมืองกาญจนบุรี ด้านแม่น้ำน้อย รัชกาลที่ 1 ทรงเป็นจอมทัพ ส่วนทัพเรือ กรมพระราชวังบวร ฯ ทรงควบคุม ตอนเริ่มแรกเสด็จออกไปเร่งรัดเรือ ที่ด่านสิงขร จากนั้นเสด็จไปที่เมืองชุมพร ควบคุมอยู่ทางเมืองกระบุรี และฝั่งตะวันตก เพื่อยกไปทางเมืองตระนาวศรี และเมืองมะริด การรบครั้งนี้กองทัพเรือด่านด่านสิงขรจะต้องเคลื่อนไปตามลำน้ำ **ตระนาวศรี** และผู้แต่งนิราศนรินทร์คงร่วมไปกับกองทัพในครั้งนี้ด้วย

พระยาอาณาจักรบริบาล ได้บันทึกเรื่องราวของพระยาธรรมาโหม (ทองอินทร์) หรือนายอินทรธิเบศร์ (อิน) ไว้เป็นตัวอย่างบุคคลที่มีชะตาอันนักเรียนโหราศาสตร์พึงศึกษา ดังความที่คัดลอกต่อไปนี้

เจ้าของชะตา เคนชื่อ **ทองอิน** เกิดในตระกูลสูงทั้งฝ่ายบิดามารดา ฝ่ายมารดาฐานะเดิมเป็น **หม่อมเจ้าหญิง** ชื่อ **โสภา** เป็นบุตรกรมหมื่น **จิตรสุนทร** พระราชวงศ์ **พระพุทธเจ้าเลื่องยศสุทธาทัยกรุงศรีอยุธยา**

เมื่อเสวยกรุงเก่าพม่า ได้หลบหนีไปอยู่กับ **กรมหมื่นเทพพิพิธ** ผู้เป็นลุงที่จังหวัดนครราชสีมา และกรมหมื่นเทพพิพิธได้ตั้งตนเป็นเจ้าแผ่นดิน ก๊กหนึ่งเรียกว่า **เจ้าพิมาย** เมื่อ **พระเจ้ากรุงธนบุรี** ไปปราบเมืองนครราชสีมาจับตัวกรมหมื่นเทพพิพิธได้และให้ลงอาญาประหารชีวิตแล้ว ได้รับตัว **หม่อมเจ้าหญิงโสภา** ไว้เป็น **พระสนม**

ต่อมาได้พระราชทานหม่อมเจ้าหญิงโสภาแก่พระเจ้าลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์ พระเจ้าลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์ ต้องรับพระราชอาญาจำขังและวิภาษบาตร คราวเป็นแม่ทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ ภายหลังได้รับพระราชทานอภัยโทษส่วน
เจ้าพระยาสุรสงครามโศภิตเจ้าหลวงเดิมมีความชอบ จึงพระราชทานหม่อมเจ้าหญิงโสภาให้เจ้าพระยาสุรสงครามโศภิตเป็นการตอบแทนความชอบ
นั้นรู้กันทั่วว่าหม่อมเจ้าหญิงโสภา ได้ทรงครรภ์มาแล้ว 2 เดือนกับ พระเจ้าลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์ ต่อมาคลอดบุตร
เป็นชาย มีรูปร่าง ลักษณะละม้ายเจ้าฟ้าจุ้ยกรมขุนอินทรพิทักษ์ คือพูดติดอ่างและจิกขุแหล่ข้างซ้าย ลักษณะสองอย่างนี้เหมือน พระเจ้า
ลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์เจ้าพระยาสุรสงครามโศภิตจึงนามให้ว่า ทองอิน

กาลต่อมาเจ้าพระยาสุรสงครามโศภิตต้องรับพระราชอาญาประหารชีวิตและวิภาษบาตร โดยพระเจ้ากรุงธนบุรีกริ้วเรื่องแต่งเผ่าแก่ไปสู่ขอกุม
หนูเล็ก บุตรเจ้าพระยาบวรบุรีซึ่งอยู่ในพระราชวังกับเจ้าจอมจิมที่สาว หาว่าบังอาจจะมาเป็นผู้เขยน้อยเขยใหญ่กับพระองค์ซึ่ง
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน หม่อมเจ้าหญิงโสภาก็ต้องกลับไปอยู่ในพระราชวังหลวงส่วนนายทองอินผู้บุตรมารดาได้ส่งถวายเป็นมหาดเล็ก
พระเจ้าลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์ และพระองค์ก็ได้ทรงรับเลี้ยงไว้

วันหนึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเครื่องใหญ่ต่อพระฉายเห็นเส้นพระเกศาเหลืออยู่ที่ริมพระกรรณ ทรงกริ้วเจ้าพนักงานภูษามาลา หาว่าตัด
พระเกศาประจานพระองค์ รับสั่งให้ลงพระราชอาญาประหารชีวิตเสีย เจ้าฟ้าจุ้ยกรมขุนอินทรพิทักษ์กราบบังคมทูลว่า เห็นจะไม่เกล้า
ขอพระราชทานโทษประหารชีวิตเพียงแต่ให้รับพระอาญาเขียนหลัง เลยกกริ้วพระเจ้าลูกยาเธอฯ ว่าพูดเข้าข้างด้วยคนคิด ให้ลงพระราช
อาญาเขียนร้อยทีและจำขังไว้ ณ สมณพลเรือน ส่วนเจ้าพนักงานภูษามาลาให้นำตัวไปประหารชีวิต

พระเจ้ากรุงธนบุรีทราบดีว่านายทองอิน เป็นพระราชนัดดาและเมื่อพระเจ้าลูกยาเธอ (เจ้าฟ้าจุ้ย) กรมขุนอินทรพิทักษ์ ถูกจำขัง ได้พระราช
ทานนายทองอินให้เป็นบุตรบุญธรรม เจ้าพระยาสุรสิทธิ์ (บุญมา) ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก

ครั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีล่วงลับไปแล้ว เจ้าพระยาสุรสิทธิ์ซึ่งเป็นพระราชภาคาร่วมพระชนกชนนีกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
โลกมหาราชได้ทรงรับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท หรือเรียกกันว่าวังหน้ารัชการที่ 1 สมเด็จพระราชวัง
บวรฯ ทรงชุบเลี้ยงนายทองอินเป็นพระราชบุตรบุญธรรม ได้ติดตามไปในงานพระราชสงครามทุกครั้งทุกคราว จนมีชื่อเสียงว่าเป็นนักรบ

ที่กล่าวหาญ ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็น **นายรินทรธิเบศร์ หุ้มแพรวังหน้า** แล้วเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น **นายจิตภูบาลกระทัง** เป็น **พระเสน่หาภูธร** สุดท้ายเป็นพระยาขลาโหมราชเสนา

นายรินทรธิเบศร์ที่แต่งนิราศรินทร ซึ่งเป็นบทประพันธ์ชั้นเยี่ยมฉบับที่กระทรวงศึกษาธิการใช้เป็นแบบเรียน คือนายรินทรธิเบศร์ (ทองอิน) คนนี้

พระยาขลาโหมราชเสนา (ทองอิน) เป็นคู่กับ **หม่อมวันทา** ลาวชาวเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นสนมกรมพระราชวังบวรฯ พิจารณาเป็นสัดๆแต่ไม่ทรงลงโทษฝ่ายชาย โดยทรงรับสั่งว่า "หญิงรูปงามหาง่าย ชายฝีมือในการรบศึกหายาก" ลงพระราชอาญาหม่อมวันทาแต่ฝ่ายเดียว ทั้งนี้แสดงให้เห็นน้ำพระทัยที่ทรงกรุณาแก่พระยาขลาโหมราชเสนา (ทองอิน) ที่ได้ทรงพระราชกรณียาสูบเลี้ยงเป็นพระราชบุตรบุญธรรม

ในระยะใกล้กับที่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทจะสวรรคตข้าราชการวังหน้ากระด้างกระเดื่องต่อวังหลวง และเมื่อสิ้นบุญวังหน้ารัชกาลที่ 1 แล้ว ยังมิได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระยาขลาโหมทองอิน ได้ถูกจับพร้อม **พระองค์เจ้าลำดวน** และ **พระองค์เจ้าอินทปัด** ซึ่งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในกรมพระราชวังบวรฯ และได้ถูกประหารชีวิตทั้งสามคน เวลานั้น

พระยาขลาโหมทองอินอายุได้ **54** ปี อวसारแห่งชีวิตของนายทองอินจบลงแต่เพียงนี้ในบันทึกของ **พระยาอาณาจักรบริบาล**มิได้ระบุถึงปีที่พระยาขลาโหมทองอิน ถูกประหาร

แต่สอบจากพระราชพงศาวดาร เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2356-2357 ด้วยเหตุนี้ทำให้ได้ทราบว่าเป็นเหตุใดชีวิตประวัติของ **กวีเอกแห่งรัตนโกสินทร์**จึงไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย แต่ถึงกระนั้นงานของท่านก็เป็นเพชรเม็ดงามที่ประดับวงวรรณคดีตลอดมาหายเหตุในหนังสือพระราชประวัติพระเจ้าตากสินมหาราช ของ ก.ศ.ร.กุหลาบ ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ร.ศ.128 ก็ได้กล่าวถึงประวัติของท่านคล้ายคลึงกับที่ได้กล่าวมาแล้ว

นิราศรินทรเป็นบทประพันธ์ประเภทนิราศคำโคลงที่โด่งดังที่สุดในยุครัตนโกสินทร์ ทัดเทียมได้กับ "กำสรวลศรีปราชญ์" และ "ทวาทศมาส" ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้แต่งคือ นายรินทรธิเบศร์(อิน) แต่งขึ้นเมื่อคราวตามเสด็จ กรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ไปทัพพม่าในสมัยรัชกาลที่สอง ไม่มีบันทึกถึงประวัติของผู้แต่งไว้ ทราบแต่ว่าเป็นข้าราชการ ตำแหน่ง มหาดเล็กหุ้มแพรในกรมพระราชวังบวรฯ และมีผลงานที่ปรากฏนอกจากนิราศเรื่องนี้ เป็นเพลงยาวอีกบทหนึ่งเท่านั้น แต่

แม้จะมีผลงานเพียงน้อยนิด แต่ผลงานของกวีท่านนี้จัดว่าอยู่ในชั้นวรรณคดี และเป็นที่ยินยอมอ่านกันอย่างแพร่หลาย

เนื้อหาของ นิราศนรินทร์ก็ดำเนินตามแบบฉบับนิราศทั่วไป คือ มีการเดินทางและคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก โดยได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากกำสรวลศรีปราชญ์

(ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าการเอาอย่างโบราณเป็นเรื่องดี) แต่นิราศนรินทร์มีจุดเด่นที่การใช้คำที่ไพเราะ รื่นหูข้อความกระชับลึกซึ้งและกินใจ จะถือว่าเป็นนิราศคำโคลงที่ไพเราะที่สุดก็ยอมได้

โคลงบทที่ 2 กรุงศรีอยุธยาล่มสลายไปจากการเสียกรุง แต่ก็มีเมืองล่องลอยมาจากสวรรค์อันมีพระที่นั่งสถูปแก้วอันสวยงามด้วยบุญบารมีที่สั่งสมของพระเจ้าแผ่นดินก็ได้ทำนุบำรุงศาสนาให้เจริญ รุ่งเรือง เปิดทางให้บ้านเมืองไปสู่ความดีงามและยังฟื้นฟูเมืองให้ฟื้นจากการหลับใหล หลังจากการเสียกรุง

โคลง บทที่ 3 ความรุ่งเรืองของศาสนานั้นมีมากไปทั่วยิ่งกว่าแสงอาทิตย์ ผู้คนได้รับพระธรรมจากการฟังธรรมอยู่เป็น ประจำเจดียย์มากมายได้ถูกสร้างขึ้นสูงตระหง่านฟ้ายอดเจดียย์สวยงามยิ่งกว่าแสงนพเก้าเสมือนเป็นหลักแห่งโลกและเป็นทิวทัศน์แห่งสวรรค์

โคลงบทที่ 4 โบสถ์วิหารระเบียบงดงามและศาลาต่าง ๆ นั้นกว้างใหญ่ขยายไปถึงสวรรค์หอพระไตรปิฎกเสียงระฆังในหอระฆังยามพลและแสงตะเกียงจากโคมแก้วอันมากมายนั้นสามารถทำให้แสงจันทร์สว่างน้อยลง

โคลงบทที่ 8 เมื่อจำต้องจากนางอันเป็นที่รักไปด้วยความอาลัยเหมือนกับต้องปลิดหัวใจของตนออกไปกับนางถ้าหากว่าดวงใจสามารถแบ่งออกได้ก็จะผ่าออกเป็นสองซีก ซีกหนึ่งจะเก็บไว้กับตนเอง แต่อีกซีกหนึ่งจะมอบให้นางรักษาไว้

โคลงบทที่ 10 จะฝากนางไว้กับฝากฟ้าหรือผืนดินดีเพราะกลัวว่าพระเจ้าแผ่นดินจะมัลอบเขยชมนางจะฝากนางไว้กับสายลมช่วยพัดพานางบินหนีไปบนฟ้าแต่ก็กลัวลมพัดทำให้ผิวนางมีรอยขำ

โคลงบทที่ 11 จะฝากนางไว้กับใครดีจะฝากนางไว้กับนางอุมหรือชายาพระนารายณ์ก็เกรงว่าจะเข้าใกล้ชิดนางพิดิจนสามโลกจะล่องลับไปก็คิดได้ว่าจะฝากนางไว้ในใจตนเองดีกว่าฝากไว้กับคนอื่น

โคลงบทที่ 22 เดินทางมาโดยทางน้ำล่องหน้ามาจนถึงตำบลบางยี่เรือขอให้เรือแพ่งช่วยพานางมาด้วย แต่บางยี่เรือไม่รับคำขอน้ำตาพื้จึงไหลนอง

โคลงบทที่ 37 เดินทางต่อไปจนถึงตำบลบางพอซึ่งน้ำแห่งเหือดจนมองไม่เห็นมีแต่บ่อน้ำตาที่คงเต็มไปด้วยเลือดพื้ก็อยากให้นางผู้มีความงาม 5 ประการมาขับน้ำตาพื้แล้วค่อยจากไป

โคลงบทที่ 41 เห็นต้นจากแตกกิ่งก้านสลับกับต้นระกำทำให้ชอกช้ำระกำใจว่าเคยเป็นเวอร์กรรมที่คงเคยทำกันมาทำให้เราต้องจากกัน ไกลขอให้ครึ่งหน้าเราคงได้อยู่ด้วยกัน

โคลงบทที่ 45 เป็นการเปรียบเทียบของหนานางกับดวงจันทร์ แต่ดวงจันทร์มีรอยตำหนิเป็นรอยกระต่าย แต่ใบหน้าของน้องนางสวยงามไม่มีตำหนิไม่มีสิ่งใดมาเปรียบเทียบ เพราะหน้าของน้องงามกว่าดวงจันทร์ ยิ่งมองยิ่งงามกว่านางฟ้า

โคลงบทที่ 118 เดินทางมาถึงตระนาวศรีความโศกเศร้าก็กระหน่ำซ้ำเติมเข้ามาความโศกเศร้าที่จากนางาไม่ว่าจะเดินผ่านทุ่งนา ป่า ท้องน้ำ หรือสถานที่ใดไม่ว่าจะเป็นทางบกหรือทางน้ำ ก็สามารถส่งความไปถึงน้ำได้ตลอด

โคลงบทที่ 122 ไม่ว่าจะเป็พระอินทร์ผู้มีพันดาผู้เฝ้าดูระวังโลกพระพรหมผู้มีสี่หน้าแปดหูที่คอยฟังสรรพเสียงใดๆหรือจะเป็นพระนารายณ์ที่บรรทมอยู่หลังนาค เมื่อเราทั้งสองต้องพลัดพรากจากกัน เราสองคร่ำครวญอยู่ซ้ำซากแต่เทพพระองค์ก็ไม่สนใจ

บทที่ 139 ในอกของพีนันมันเต็มไปด้วยความรู้สึกที่อยากจะระบายออกมาบรรยายให้น้องได้ทราบความรู้สึกของพีนันมากมาย ดังนั้น พี่จึงเอาเขาพระสุเมรุมาเป็นปากกา เอามหาสมุทรเป็นน้ำหมึก แล้วเขียนเป็นตัวหนังสือในอากาศเป็นแผ่นกระดาษ จารึกลงไปก็ยังไม่พอเพราะความรู้สึกของพีนันมีมาก ผู้เลอโฉมลงมาจากฟ้าจะรับรู้ความรู้สึกในใจของพี่หรือไม่

บทที่ 140 ภูเขาพังทลาย สวรรค์ 6 ชั้น ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จะหายไปจากโลกความรักของพีนันก็ไม่หาย ถึงไฟมาเผาผลาญล้างทวีปทั้ง 4 ก็ไม่สามารถล้างความอาลัยของพี่ได้

บทที่ 141 พี่ได้คร่ำครวญถึงความรักของพี่จนสิ้นกึกก้องทั้งแผ่นดิน และท้องฟ้าเป็นข้อความที่บรรยายถึงความโศกเศร้าของพี่ ข้อความเหล่านั้นขอให้น้องรับไว้เป็นต่างหน้า ให้นึกถึงอดีตระหว่างเรา

๑

๑ ศรีสิทธิพิศาลภพ เลอหล้าลบล่มสวรรค จรรโลงโลกกว้าง
แผ่นแผ่นผ้างเมืองเมรุ ศรีอยุธยาเอนทร์แย้มฟ้า แจกแสงจ้าเจดจันทร์
เพียงรพิพรรณผ่องด้าว จุนหาญห้าวแห่น สระทุกขราษฎร์รอนเลีย

บาท

สายเส็กเหลี่ยนล่งหล้า ราชูราบหน้าเกริน เชิญข่าวยินขอบตัว
ควบค้อมหัวไหว้ละล้า ทุกไทน้าวมาลัยน้อม ขอออกอ้อมมาอ่อน
ผ่อนแผ่นดินให้ผาย ขยายแผ่นฟ้าให้แผ้ว เลี้ยงทเกล้าให้กล้า
พระยศไท้เทดฟ้า เฟื่องฟุ้งทศธรรมท่าน

แฮ

๒

๑ อุษายาสลัมแล้ว ลอยสวรรค ลงฤ
สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร- เจดหล้า
บุญเพรงพระหากสรรค์ ศาสน์รุ่ง เรืองแฮ
บังอบายเบิกฟ้า ผีกพื้นใจเมือง

๓

เรื่องเรื่องไทรรัตน์พัน	พันแสง
รินรสพระธรรมแสง	คำเช่า
เจดีย์ระคะแซง	เสียดยอด
ขลุ่ยยังแสงแก้วแก้ว	แก่นหล้าหลาก
	สวรรค์

๔

โบสถ์ระเบียงมรทปพัน	ไพหาร
ธรรมาสันศาลาลาน	พระแผ้ว
หอไตรระฆังขาน	ภายคำ
ไขประทีปโคมแก้ว	กำฟ้าเพื่อนจันทร์

๕

เสร็จสารพระยช้อง	สรรเสริญ
ไปแจ่มใจจำริญ	รำอ้าง
ตราตรอมตระโมจเห็น	วนสาวท
อกะหวีหวั่นร้าง	รีบร้อนการณรงค์

๖

แอลปางบาราศห้อง	โหยครวญ
เสนะเสนห์กำสรวล	สั่งแก้ว
โอบองค์ผอูนอวล	ออกโษษฐ์ อร์เอย
ยามหนึ่งฤแคล้วแคล้ว	คลาดคล้ายขบปี

๗

รอยบุญเราพร้อมพ้อง	พบกัน
บาปแบ่งสองทำทัน	เท่าสร้าง
เพลงพราดลัต์จำผัน	พลัดคู่ เขาฤ

บุญร่วมบาปจำร้าง

นุชร้างเรียมไกล

๘

จำใจจากแม่เปลื้อง

ปลิดดอก อรเอย

เยียวว่าแคเดียวยก

แยกได้

สองซีกแล่งทรวงตก

แตกภาค ออกแม่

ภาคพี่ไปหนึ่งไว้

แนบเนื่อนวลถนอม

๙

ไอศรีเสาวลักษณ์ล้ำ

แลโลม โลกเอย

แม้ว่ามีกิ่งโพยม

ขึ้นหล้า

แขวนขวัญนุชชูโคม

แมกเมฆ ไข่ม่ม

กิดบ่มีกิ่งฟ้า

ฝากน้องนางเดียว

๑๐

โคมควรจักฝากฟ้า

ฤาดิน คีฤา

เกรงเทพไท้ธรณินทร์

ลอบกล้ำ

ฝากลมเลื่อนโคมบิน

บนเล่า นะแม่

ลมจะชายชักช้า

ชอกเนื้อเรียมสงวน

๑๑

ฝากอุมาสมรแม่แล้

ลักษมี เล่านา

ทราบสวามภูวจักรี

เกลือกไกล้

เรียมคิดจบจันตรี-

โลกล่วง แล้วแม่

โคมฝากใจแม่ได้

ยิ่งด้วยใครครอง

๑๒

บรรจถรณ์หมอนม่านมุ้ง

เตียงสมร

เตียงช่วยเตือนนุชนอน

แท่นน้อง

ลูกโนมแม่จ้จกร
ม่านอย่าเบิกบังห้อง

จากม่าน มาแฮ
หับให้คอยหน

๑๓

สงสารเป็นห่วงให้
ขวัญแม่สมบุญจันทร์
เกศินีนิลพร-
งามเจื่อนหางงูฟ้า

แหนขวัญ แม่ฮา
แจ่มหน้า
โนภาส
ฝากเจ้าจงดี

๑๔

เรียนจากจักเนิ่นน้อง
ศรีสวัสดิ์เทอญเยาว์
อำนาจสัจย์สองเรา
การณรงค์ราชการร้อน

จงเนา นะแม่
อย่าอ่อน
กินร่วม กันแม่
เร่งแล้วเริ่มลา

๑๕

ลงเรือเรือเคลื่อนกว้าง
ทรุดนั่งถอนใจปลิว
เหลียวหลังพิหวาดหวีว
แลส่งสบหน้าหน้า

ขวัญลิ่ว แลแม่
อกว่า
ใจวาก
แม่หน้าเอ็นดู

๑๖

ออกจากคลองขุดข้าม
เรือวิ่งอกว่าใจ
เด็ดแดดั่งเด็ดใบ
จากแต่อกใจปล้ำ

ครรไกร
หวาดขัว
บัวแบ่ง มาแม่
เปลี่ยนไว้ในนาง

๑๗

บรรดาवासแจ้ง

เจ็บกาม

แจ้งจากจงอาราม	พระรู้
เวรานุเวรตาม	ตัดสวาท แลฤา
วานวัดแจ้งใจชู	จากข้าสงวนโณม

๑๘

มาคลอบบางกอกกลุ่ม	กลางใจ
ฤาปกอกหนองใน	อกข้า
แสนโรคเท่าไรไร	กอกั่วราแม่
เจ็บรักแรมรสกล้า	กอกร้อยฤาคลาย

๑๙

ชาวแพแม่แก้งคำ	ขายของ
แพรพิศตราดาตทอง	เทศข้อม
ระลึกสีสไบกรอง	เครือมาส แม่เฮย
ขัดสออสองสีห้อม	ห่อหุ้มบัวบัง

๒๐

วัดหงส์เหมราชร้าง	รังถวาย นามเฮ
เรียนนิราเรือนสาย	สวาทสร้อย
หงส์ทรงสีพัศตร์ผาย	พรหมโลก แลฤา
จะตั้งสารนุชคล้อย	คลาดท้าวไปพัน

๒๑

สังข์กระจายพีจากเจ้า	จอมอนงค์
สังข์พระสีกรทรง	จักรแก้ว
สรวมทิพย์สุธาสร	สายสวาท พี่เอย
สังข์สระสมรจนแผ้ว	ผ่อนถ้ำเรียมถึง

๒๒

จากมามาแล้ว	ลำบาง
บางยี่เรือราพลง	พี่พร้อง
เรือแพ่งช่วยพานาง	เมี่ยงม่าน มานา
บางปรับคำคล้อง	กล่าวน้ำตาคลอ

๒๓

มาด้นด้นบรื่อง	เรียกพัก พลเลย
ตาหลังตาเหลวปัก	ปิดไว้
ตาเรียมหลังชลตัก	ดวงย่าน
ไฟด้นดับแด่ใหม่	มอดม้วยฤาณี

๒๔

นางนองชลน่านได้	ลบบาง
ไพลเล่ห์ชลลบปราง	แม่คล้า
แสนโศกสังสารปาง	จากพี่ ปลอบแม่
นาสิกเรียมซบน้ำ	เนตรหน้านางนอง

๒๕

บางขุนเทียนถิ่นบ้าน	นามมี
เทียนว่าเทียนแสงสี	สว่างเหี้ย
เย็นยามพระสุริยลี	ลาโลก ลงแม่
เทียนแม่จุกจิกเข้า	สู่ห้องหาใคร

๒๖

ปานนี้มาโนชญ์น้อย	นางพาล พี่เอย
เก็บเกศฤาครองมาลัย	มาศห้อย
ปรุจจันทน์จอกทองธาร	ประทีน ทาฤา
นอนนั่งตามแสงถ้อย	ทุกข์พร้องความใคร

๒๗

คิดไปใจป่วนปี่ม	จักคั่น
ใจหนึ่งเกรงราชจีน	ข่มคร้าม
ใจหนึ่งป่วนปานปิ่น	ปัดปัด ทรวงนา
ใจเจ็บฝืนใจห้าม	ห่อนเจ้าเห็นใจ

๒๘

มิตรใจเรียมจอดเจ้า	จักคิด ถึงฤา
จากแม่เจ็บเสมอจิต	พี่บ้าง
ฤาส้มมลายปลิด	แปลนสวาท
จำพี่โหยให้ช่าง	คำเช้าช่างาย

๒๙

ไปศึกสุดมั่งม้วย	หมายเป็น ตายเลย
ศูนย์ชีพไหนนุชเห็น	หากลี้
อรเอยลับหลังเอ็น	คุณัก นะแม่
โอ้อะไอลกัณฑ์	เมื่อใช้จักสม

๓๐

เรือมามาเกลไกล	บางบอน
ถนัดหนึ่งบอนเสียดซอน	ชานไส
จากมาพี่คายสมร	เสมอชีพ เรียมเอย
แรมรสกามาใหม่	ตากต้องทรวงคาย

๓๑

บางกกกลกล่อมแก้ว	กับแด
กระดะกองนุชแปร	ปรับเนื้อ
ลานโลมวิไลแดง	พระมุ่น ออกเอย
จ่านิรารสเกื้อ	กกแก้วกับทรวง

๓๒

หัวกระบือกบินทรราชร้า	รณรงค์ แลฤ
ตัดกบาลกระบือคง	เค็ดหัวน
สืบเศียรทรพิคง	คำเล่า แลแม่
เสมอพีเค็ดสมรคั่น	ขาดด้วยคมเวร

๓๓

โคกขามคอน โลกคล้าย	ถันฐาน
ขามรุ่มริมธารสนาน	สนุกนี้
พูนเพียง โลกฟ้าลาน	แลโลก ล้วนแม่
ถนัดหนึ่ง โลกขามชี้	เล่ห์ให้เรียมเห็น

๓๔

มาคลอง โลกแต่ตั้ง	ใจนงาย
ตัวแต่ฤามีหมาย	โคกอ้าง
เจ็บอกพ้อวนอาย	ออกปาก ได้ฤ
กั้นคิโคกขวัญร้าง	อยู่เร้นแรมเกษม

๓๕

มหาชัยชัยฤกษ์น้อง	นาฏลง โรงฤ
รับร่วมพุทธมนต์สงฆ์	เสกซ้อม
เสียดเศียรแม่ทัตมง-	คลคู่ เรียมเอย
ชยศขุมญาติห้อม	มอบให้สองสม

๓๖

ทำจิ้นจิ้นจอดถ้ำ	คอยถาม ไตฤ
จิ้นช่วยจำใจความ	ข่าวร้อน
เยียวมิ่งแม่มาตาม	เตือนเร่ง ราแม่

จนุชรีบเรียนขึ้น

คร่ำถ้ำ จินคอย

๓๓

บ้านบ่อน้ำบกแห้ง

ไปเห็น

บ่อนตรคงขังเป็น

เลือดได้

อ้าโถมแม่แบบเบญ-

จลักษ์ณ์ เรียมเอย

มาซบอัสสุชลให้

พี่แล้วจักลา

๓๔

นางวางไครแขวะรู้

เป็นทาง

ปองบ่อไปปองนาง

ป่วยไชร

นามขวางไขว่หนามขวาง

ในอก อีกแม่

ไครบ่งฤาเบาได้

เท่านั้นนางถอน

๓๕

สามสิบสองคดคั่ง

เวียนวง

คิดว่าคืนหลังหลง

ทุกเลี้ยว

บังเจนิยนไฉนบง

พัคตร์แม่ เห็นฤา

แลตะลึงลี้มเคี้ยว

ขบค้ำคำสลา

๔๐

มาคลอย่านซื่อซ้า

พิศวง

ซื่อตลอดย่านเดียวตรง

ราวรีว

ใจคิดคู่ครองคง

รักแม่ นะแม่

ไปตลอดเลยพลั่ว

พลัดน้องมาไกล

๔๑

เห็นจากจากแจกก้าน

แกมระกำ

ถนัดระกำกรรมจำ

จากซ้า

บาปใดที่โททำ	แทนเท่า ราแม่
จากแต่คาบนี้หน้า	พี่น้องกงถนอม

๔๒

เรียนจากฤจับข้าว	เต็มคำ หนึ่งเลย
รินซึ่งชลงานจำ	เนื่องแก่น
หยิบกับกระยากำ	คิดแม่ คอยแม่
เหียนฤหายหอบแห่นัน	อกค้ำคายคิน

๔๓

ปรานินุชอยู่เห้า	เยียบเย็น
เย็นแม่เยียมจักเห็น	แต่ห้อง
ครวญหาพี่ไกรเป็น	สองปลอบ แม่เลย
สไบพี่เปลี่ยนจักป้อ	ปิดหน้านางโหย

๔๔

แลโถงถาดเลี้ยว	ลับแสง
สอดซึ่งตาเรียมแสวง	ทั่วพื้น
จวบจันทร์แจ่มโลกแปลง	มาเปลี่ยน
หวนว่ามุขแม่ฝัน	เยียมฟ้าหาเรียม

๔๕

ชมเขาคิดไซ่หน้า	นวนนาง
เดือนคำหนิวงกลาง	ด่ายแต่้ม
พิมพ์พัคตร์แม่เพ็ญปราง	จักเปรียบ ไคเลย
จำกว่าเขาไซ่เข้ม	ยังยืมอัปสร

๔๖

วิเวกดูเหวาก้อง	คงคึก แล้วเฮ
-----------------	--------------

กระสาวเสียนนกนีก	นุชพริ้ง
พลิกปลอบเปล้าใจทีก	ถามแม่ไหนแม่
ปลุกพี่ฤเรียนร้อง	เรียกเจ้าไปขาน

๔๓

ไอ้ดวงดาเรศด้อย	เดือนดับ
ดับดั่งดวงจกกลับ	พู่พริ้ว
ขวลาจะลาลับ	นุชพี่แพงเอย
หลับตุ้ตรอมละห้อย	อยู่ห้องหนหลัง

๔๔

เรือมารุ่งปู้	กินวัน
คืนแต่ตาใจฝัน	กลับคล้าย
แปดยามย่าแค้น	แทนท่ม โมงแม่
นอนนั่งลุกยืนย้าย	ยิ่งร้อนเรียนวี

๔๕

แม่กลองกลองบ่ได้	ยินดัง
ร้าวแต่กรประนัง	หนึ่งก้อน
ทรวงพี่แผ่เพียงหนัง	จึงขอบ กลองเอย
กลองบ่ซ้อนเรียนซ้อน	อกแก่นะนึ่งโถม

๕๐

ออกจากปากน้ำน่าน	นองพราย
อรรณพพิศาลสาย	กว้างกว้าง
จากนางยังตนตาย	ทีหนึ่ง นะแม่
เทียรจักทอดตัวกว้าง	ชีพไว้กลางวน

๕๑

สรวลเสี ^ย งพระสมุทร	ครวญ ^ย คะนอง
ครั้น	
คลิ่นก็คลี ^ย คลายฟอง	เฟื่อง ^ย พิน
ดาลทรวงป่วง ^ย กามกอง	กลอยสมุทร แม่ ^ย ฮา
ออกโอย ^ย จ้อออกโอยสะอื่น	อ่าว ^ย อ้ออลเวง

๕๒

เรียนวอนทเวะแม่ ^ย แม่น	เมขลา
แบวิเชียร ^ย เชิยุรา	เร้ง ^ย เจ้า
นางสมุทรเรียก ^ย มามา	เทอญแม่ มาแม่
ทันที่เรือ ^ย เริ่มเต้า	คลิ่น ^ย เดินตากทรวง

๕๓

บ้านแหลมเรือ ^ย พี่เลียว	คลองจร
ระลึก ^ย คมแหลมสร	เนตร ^ย น้อง
เสียวทรวง ^ย พี่ไยอร	อกแตก ดายแม่
สุดสอด ^ย สายเนตร ^ย ร้อง	แม่ ^ย ตั้งดาคอย

๕๔

เห็นตะ ^ย บูนรอย ^ย บันดั้น	ด้ ^ย ครอน
ยังแต่ ^ย ดอตะ ^ย บูนทอน	กึ่ง ^ย กลิ้ง
เจียน ^ย ใจพี่ ^ย จาจร	จาก ^ย สวาท มาแม่
ทอน ^ย ท่อน ^ย ไมตรี ^ย ทิ้ง	ทอด ^ย ไว้วังเวง

๕๕

คู ^ย ใดไป ^ย เท่า ^ย ด้วย	ดวง ^ย พัค ^ย ตร์ แม่ ^ย เลข
โถม ^ย แม่ ^ย ขึ้น ^ย ใจ ^ย จก	หล่อ ^ย หล่ม
มา ^ย เดียว ^ย พี่ ^ย ดัก ^ย ดัก	ใจ ^ย จอด แม่ ^ย แม่
เรือน ^ย เล่น ^ย ผาย ^ย ผัน ^ย กัม	พัค ^ย ตร์ ^ย ให้ ^ย หา ^ย ศรี

๕๖

ถับถึงคั้งคดอ้อย	โอชหวาน วายแม่
อ้อยแม่เจียนผจงจาน	จอกแก้ว
ขอเกียงซ่อมสอดพาน	รองร่วม เจ้าฤา
รสยังอำมฤตแล้ว	ระลึกกลิ่นหวานเอง

๕๗

พิศพานจานแจ่มเจ้า	เบญจรงค์ รัตนไธย
โหยบเห็นอนงค์	นั่งน้อม
นพนิตเน่งนางผจง	จัดมอบ มาฤา
จากรักจากรสพร้อม	ไพร่ใช้ชายเกียง

๕๘

อยู่เรือนจักเพื่อนพร้อม	ความใคร
รสรักแรมกะได	ดอกคิ้ว
เรียมหมองแม่พาใจ	คล้ายเทวษ
หมองสมรनुชเรียมกลั่ว	กล่อมเจ้าเอาใจ

๕๙

บาราครสเห็นห้ำ	แหหาย
โหยกระหนรรนกาย	กำใหม่
ร้าวร้าวคราวพาย	เรื่อเร่ง แรงแม่
ทันถี่ทุกเล่มไหล่	หล่อเดินตามเหยอ

๖๐

ถึงเพชรบุเรศเข้า	ขุนพล
กรีทัพยกโดยสถล	मारคเต้า
รงทองทัดลมบน	โบกเรียก พลแม่

เรียมเรียมกรสรักเร้า เร่งน้องในทรวง

๖๑

ออกทัพเอาฤกษ์เร้า	ปืนไฟ
ปืนประกายกุมไโก	จีจิ้ม
เพลิงราคพลุ่งกลางใจ	เจียวเจ็บ ออกเอย
ทรวงพี่บรรทุกปี่ม	ปวดด้วยปืนกาม

๖๒

ทุกตรอกเรียมตรวจหน้า	ขาดนาง เดียวแม่
จบจรหลาดเลทาง	ทั่วด้าว
จวบหญิงจ่ายของกลาง	ถนนเกลื่อน
เทียมธูลีทาสท้าว	อรข้างเดียวเดิน

๖๓

ถึงชรอำชรอุ้มห้อง	เวหา หนเอย
คิดอรแมกเมมมา	กัลลไ้
ฤาเขาชรอำอา-	ดูรทเวช
เป็นชรอุ้มฟ้าไข่	ขำน้องนางตรอม

๖๔

สุริยาวิโยคฟ้า	ฝนเชย
บุปผชาติราเพยเผย	กลั่นไกล้
เผยหอมเลื่อนสมรเหย	หาพี ฤาแม่
ถามพฤกษ์พรางเพราะไม้	ปากลิ้นไปมี

๖๕

ทัพใต้ทัพตั้งป่า	เป็นเรือน
จากนุชมานอนเดือน	ต่างได้

ตรอมตายแต่จักเขื่อน	กันยาก แลแม่
เรือนฤเห็นเห็นไม้	ป่าไม้เป็นเรือน

๖๖

ราตรีตรวจค่ายน้อง	ขามขาม ใจเอย
เกราะกระพือเพลิงยาม	รุ่งเช้า
กระเวนกระวนกาม	กวนอก ฟีนา
วันระคมแคเข้า	คู้องกระแต่ตี

๖๗

เคนิทรอรนุ่นเนื้อ	แนบเรียม
เดาะกระไคไคเลียม	ลอดเคล้น
นาสาสุบรสเทียม	ปรางมาศ
สองสนุกล้วนเหล่น	เล่ห์นั้นฤลื้ม

๖๘

เคยโษฐ์เอบโษฐ์อ่อน	เอาใจ
คำอ่อนวอนอาลัย	ล่อเกล้า
นับเดือนเลื่อนปีไป	ไกลมิ่ง นะแม่
เยียวอยู่หนหลังเศร้า	สวาทแล้วไครโลม

๖๙

ออกทัพทะถันเข้า	ไพร่เขี้ยว
ละแม่เคียวมาเคียว	ควนร้าง
สายดาต่อเต็มเกลียว	มากล่อม ไกลแม่
เวระไคเราสร้าง	ชัดให้ทันเห็น

๗๐

ห้วยขมื่นคิฉะมื่นเจ้า	เคยผจง
-----------------------	--------

กวดสกันธีสีสรง	โสรจน้อง
เริ่มจากจักโคททรง	เสาวภาคย์ เพื่อดฤ
ขมื่นจะวายวันต้อง	แต่งเนื่อนางสนาน

๗๑

อำฬิการะเกดเกลี้ยง	เกลานวล เน่งเอย
เริ่มกะไคเชยชวน	ชิดเกล้า
อ้ออรกลิ่นเกษชวน	หอมหั้น ภูเขย
คิดภิรมย์รสเกล้า	กลั่นกลั่วไกลนม

๗๒

ยามามาทำข้าม	แขวงปราณ
ปราณประหลาดลมมาน	พี่ข้อง
แลว่านุชทรมาน	หมองสิ่ง ไคแม่
ทุกข์โรคหรือจกร้อง	ร่ำไห้หาเรียน

๗๓

ถึงสามร้อยยอดเงื่อม	งำทะเล
ทะเลจะหลากลมเห	หาดขว้า
สามร้อยคิริเท	ทับอก เล่าฤ
ใจจะปล้ำสุดปล้ำ	เสน่ห่น้องหนักทรง

๗๔

โคแดงนามท่งด้าว	โคคง ไคฤ
โคอาสน์อิศวรองค์	อยู่เกล้า
พระมาดอาจจักปลง	ปลิดเทวษ ราพ่อ
สองจากพระเป็นเจ้า	ช่วยให้คืนสม

๗๕

และระบัดลาดท่งท้อง	ทิวพฤกษ์
มลักเห็นหมุ่มฤค	ครุ่นคร้าม
หวังหาคู่แนบนิก	นุชนาฏ เรียมเอย
พี่ห้ามหวงโฉม	

๓๖

นางทรายจามเรศรู้	รักชน
กือนุชสงวนงามตน	แต่น้อย
ตายองคอบตายล	ยวนเนตร นางเอย
โฉมแม่บาดตาช้อย	อยู่พุ้นันใด

๓๗

ขุนพาพยัคฆ์เกล้า	พยัคฆ์
สารคู่สาวคชลี	แหล่งเหล่น
ปวงสัตว์เพรียกไพรศรี	สังวาส
สังเวชสมรมาวัน	พี่เว้นวายชม

๓๘

เนื้อเบื่อนาเนกล้า	หลายพรรณ
ล่าแหล่งลิมเกลียงวัน	แะเววัน
ไพรพฤกษ์เจียบเชียบศัลย์	โศกแม่
แสนสัตว์ซบเซาเร้น	ช่วยรื้อนเรียมตรอม

๓๙

ลมลงโลมลาดไม้	กฤษณา
โบกบอกนาสาหา	กลิ่นต้อง
รอยอร่ามพัสดรา	ตากตรอก ลมฤ
พากลิ่นกลอยมาซ้อง	กำไมหอมเหมือน

๘๐

หวนหอมการะเกดเกลี้ยง	เกล้าผม เจ้าฤา
อินทนิลคือแข่งคม	เนตรแต่มี
นมนางอับอายนม	นุชนาฏ พี่เอย
ปรางเปล่งเปรียบกึ่งแก้ว	อ่อนซ้ำคราวชม

๘๑

จัมปาจำเปรียบเนื้อ	นางสวรรค์ คุเอย
ศรีสุมาลัยพรรณ	พิศแพ้
ซ้องนางคลี่ระสายสร	สลายเช่น
ก็อนุชสนานกายแก้	เกศแก้วกันไโร

๘๒

สาวหยุดหยุดอย่างช้า	หวังซัก ชวนแม่
รักไชรักแรมรัก	สุดรู้
นางแย้มจะยลพักตร์	ฤาพบ พานเลย
ซ่อนกลิ่นกลอยซ่อนชู	ซื่อซ้ำใจถวิล

๘๓

ขานางพิศภาคแพ้	พิมพ์เพลานุชนา
กลกล่อมสองปลืเียว	ยาตรเอื้อง
เลือนางเลือนุชเบา	บอกคิ่งพี่ฤา
หลงปิดเลือนางเปลื้อง	ปลาบเนื้อเรียมขนาง

๘๔

พะยอมกิดเขาวแม่แย้ม	ยินดี
ลีเลียดคือทรวงสี	เลียดซ่อน
ชิงชันเจกในที่	เชิงเกี้ยว กายแม่
หว้าดวงอนนางค้อน	เคียดเกล้งเป็นกล

๘๕

นกแก้วจับกิ่งแก้ว	กอดคอน
กลพี่กอดแก้วนอน	แนบเนื้อ
นางกวักนกกวักจร	จับกวัก ไกวแม่
หลงว่ากรนุชเกื้อ	กวักให้เรียมตาม

๘๖

นางนวลจับแมงไม้	นางนวล
นวลนุชแนบเรียมควร	คู่เกล้า
เบญจวรรณจับวัลย์พวน	พันโอบ ไม้แม่
แลว่าวัลย์กรแก้ว	กอดอ้อมเอววัลย์

๘๗

โนรีลีชาดย้อม	ระยับแดง
นกขะมีนชมพู่แสง	แสงผ้า
ปนแปลกนีกนางแปลง	สไบเปลี่ยน
เย็นห่มแสงสีฟ้า	ฝ้ายเข้าเคยชม

๘๘

แขกเต้าตามคู่เต้า	แขกสมร มาฤา
ถามข่านุชแห่งจร	จับไม้
สัควาสาวอน	วานหน้อย นกเอย
บอกสมรเรียมให้ให้	ข่าน้องมาแถลง

๘๙

เสนาะเสียงสุโนกร้อง	ระงมวัน
สาธิกามาป็น	เหยื่อป้อน
นางนกกระสรวลสันต์	สมเสพ

ก้อนขแนบโอบจู๋อ่อน

แอบให้เรียมโลม

๕๐

เรียมเมิลโมเรศเกล้า

โมรี

นางมยุรขานยี่

ยั่วเข้า

แจกโถมแม่มั่งสี่

เสาวภาคย์ ญอย

แล นก ลอบนีกเข้า

พีดื่นโดยชูง

๕๑

ขกมาออกอ่าวน้ำ

นามนาง รมนา

นางบ่เห็นเห็นบาง

เปล่าเศร้า

จมนางชไมปราง

สมรมิ่ง ญอย

ดินหื่นหอมฟ้าเร้า

รินร้างอกิรมย์

๕๒

นางรรมมเขศร้าง

รรมยา

กลพีจากเจียนกา

เมศม้วย

ฤหากแม่มายา

พิโยคหยอก เรียมฤ

มาแม่สำราญด้วย

พีน้อยนางรรม

๕๓

บางสะพานสะพาดพื้น

สะพานทอง

ฤสะพานสุวรรณรอง

รับเจ้า

อ้าโถมแม่มาจลอง

พิมพัส นีฤ

รอยรันเหนือป่าบัว

แบบเนียนพคุณ

๕๔

บางสะพานสะพาดพื้น

ทองปาง ก่อนแฮ

รอยชะแสงพระคูราง

ร้อนกลุ่ม

ระลึกโคมแม่แบบบาง	บัวมาศ ญเอษ
ควรแผ่แผ่นทองหุ้ม	ห่อไว้หวังสงวน

๙๕

เห็นขามสาวบ่าวตัน	เคียงกัน
สาวบ่าวปลูกสำคัญ	คู่สร้าง
เสมอริชมร่วมรักขวัญ	เมืองมิ่ง แม่ฤา
สองประสิทธิ์สัตย์อ้าง	ปลูกไว้กลางใจ

๙๖

ขกมามอกใหม่	ทรมาน
ถึงที่นามละหาน	อู่แห่ง
นุชเอษจักหาธาร	ทาก พี่แม่
อู่ก็แล้งชลแล้ง	อกแล้งลืมงาย

๙๗

หมอนเจ้าเขาเทพไท้	สถิตสิง
คิคู่เขนขอรอชิง	ร่วมร้าง
เขนยทองทอดกายพิง	พูนทวย ฤาแม่
นอนจะแนบเขนยข้าง	คู่เนื้อริชมถนอม

๙๘

ลองไนจักจั่นแจ้ว	ใจร้ว ร้วแม่
ชะนีรำโหยหาผัว	ผัวไส้
ดวงเดียวเค็ดแต่ตัว	ตกป่า ชัญแม่
จากสมรพืมาไห้	แห่งห้องชะนีโหย

๙๙

รอยกรรมมาแบ่งแก้ว	กับสกนธ์ ญเอษ
-------------------	---------------

ขวัญอยู่อยุธยาคน

ต่างร้าง

โอ้ดวงทิพย์สุมณ-

ทามาศ แม่เอย

บุญที่สมสองสร้าง

จักสิ้นฤทัย

๑๐๐

ควิวควิวออกควากคว้าง

ลมลอย แลแม่

ถอยแต่ใจจากถอย

ทับซ้ำ

ทศทิศทอดตาถอย

ขวัญเนตร พี่เอย

เอาสไบบุษต่างหน้า

แนบเนื้อแทนนาง

๑๐๑

พระลบสุริยเสี้ยว

ไสลลา โลกเอย

ทุกทิศพระมัวมา

มืดแล้ว

เนตรหนึ่งว่ายนภา

เพียงเมฆ

เนตรหนึ่งตรวจไตรแว้ว

แผ่นหล้าหาสมร

๑๐๒

โพธิ์สลบโพธิ์เทพไท้

เทพา พ่อฤา

เอาพระโขนงของยา

สวาทฐ์

อาราธน์พระเอยอา

รักเร่ง ราพ่อ

เชิญช่วยพาสมรู้

รสน้องแรมนาน

๑๐๓

ลับยักลับเขวให้

เรียนหา แม่แฮ

ฤาสุรพาลพา

แะเว้น

ลับหลังพี่ลับตา

แสนโชน

รำลึกลับนุชเร้น

ร่วมรู้ในใจ

๑๐๔

ยากมาเมืองแม่น้ำ	ใจหมอง
เมืองก็ศูนย์กลางสอง	สวาทว่าง
ขวัญเมืองอยู่เมืองครอง	ใจเกรา พี่ฤา
ฤาพี่จากมาค้ำ	ขวนแล้วนางลิม

๑๐๕

อุ้สະภาพาณิขให้	ใบคลา
ทุกข์พี่พื้นเกตรา	เลื่อนโล้
จากสมรแม่เสมอมา	กลางสมุทร
แลบเห็นตระหลังโอ้	อกกว้างกลางชล

๑๐๖

หนองบัวบกขห้อย	ชูชวน ชื่นเอย
บัวดั่งบัวนุชอวล	อ่อนน้ำ
กระบอกทิพย์ผกาหวาน	กาเมศ ญเอย
ภุมเรศแรมรสถล้า	กลีบฟ้ายาไฉน

๑๐๗

ศิขรศิขเรศเงื่อม	เงางาม
แลเล่ห์ฉากเขียนเขา	คั่นห้อง
ฟ้างเพียงแผ่นผาเฉลา	ฉลัดกลวด ลายแฮ
กลหนึ่งเคียงนอนน้อง	ม่านกั้นกำบัง

๑๐๘

ผาเผยพุฟางน้ำ	ฝอยฝน
คือสุหร่ายโรยชล	ช่วยร้อน
สาครร่วมสรองสกันธ์	ไกลพี่ แล้วแม่
อ้าแม่เอยจักอ่อน	อาบนํ้าตาแทน

๑๐๙

เคยปรุงประทีปน้แป้ง	ปนละออง อบเอย
ตรงสว่างใจสอง	กรุ่นครั่ง
จอกจันทร์จากจรงหมอง	ราแม่
พานใส่เสาวคนธ์ตั้ง	แต่งให้ไครทา

๑๑๐

คันฉายคันฉ่องน้อย	เสนียดนาง พี่เอย
จากจะลื้มเสยสาบ	สระเฝ้า
โศกเสียดสิ่งลำอาง	อายโอ้ ฤาแม่
พักตร์จะผัดผจงเกล้า	เยียมเย้มแกลคอย

๑๑๑

หลัดหลัดพลัดพรากแก้ว	กานดา พี่เอย
ลี้วแต่ตัวเรียมมา	ตกไว้
ขวัญแขวนอยู่ขวัญตา	ทุกเมื่อ
เรียมรำไขฟ้าไข	แผ่นพร้องรำพัน

๑๑๒

ลงอุแก่งตุ่มตั้ง	โศกา
แสนคุ่มดวงชลนา	พี่พัน
กลืนโศกสุดดอกอา-	ครุทเวษ วายเลข
ซบแต่สายเนตรล้น	ลูบร้อนฤาเย็น

๑๑๓

คุลาตือกให้	หาไคร
นามจึงปรากฏใน	แก่งนี้
เจ็บจากพี่เจ็บใจ	เจ็บยิ่ง เจ็บฤา
เจ็บบ่ปานภูถี้	ลาดช้อนทรวงครวญ

๑๑๔

สงสัยด้วยแก่งแก้ว	สงสาร
จากสิ่งใดใคราญ	ร่นรื่อง
แก่งเกิดวิการดาล	ดูจอก พี่ญา
เรียบก็โสกก่า้อง	แก่งแก้วกันแสง

๑๑๕

เดินทางพลางพี่ให้	โหยหวน
ถึงแก่งนามนางครวญ	ครุ่นนั้น
อ้าแม่จกกำสรวล	เสมอแก่ง นี้ญา
ญาว่าโสกสมรกลิ่น	ทวยถ้ำเรียบถึง

๑๑๖

ถับถึงปากกร่วมน้ำ	คะนึ่งนาง
ถามข่าวไปปากพราง	พี่พร้อง
อรมาท่าหลงทาง	จงนอยู่
ปากกร่วมวานปากรื่อง	เรียกเจ้ามาจร

๑๑๗

เมืองเพชรเขาเพชรแพรว	พรายฉาย
เนกนุชนาครกราย	นพเก้า
แสงเพชรพิศอับอาย	แหวนนุช พี่เอย
ยอดและยอดรุ่งเร้า	รอบก้อยกรสมร

๑๑๘

ถึงตระนาวตระหน้าซ้ำ	สงสาร อรเอย
จรศึกโสกมานาน	เนิ่นซ้ำ
เดินดงท่งทางละหาน	หิมเวศ

สารตั้งทุกห่อหน้า

ย่านน้ำลานาง

๑๑๕

แสนศึกแสนศาสตร์ซ้อง

แสนพัน มาแม่

สุดแต่เวทยากัน

ชีพไว้

ศึกทรวงพิสดมจัญ

ใจชู โศกแม่

จักยุธยาใจได้

ชีพด้วยนางเดียว

๑๒๐

รอยโถมนุชเปลี่ยนป็น

เป็นทรวงพิฤ

ฤแม่เป็นมณีดวง

เนตรด้วย

จับจิตพิ้งจึ่งดวง

เต็มทวย รักแม่

ดับชีพเกิดใหม่ม้วย

แผ่นหล้าฤลิม

๑๒๑

บวงเทพทุกเถื่อนถ้ำ

มณฑล ทวีปเอย

ยกแต่สองหัตถ์ตน

ต่างเบื้อ

ขอคนร่วมวิมล

มาโนชญ์ เรียมนา

แสดงสดับโสดเหงัย

เจียบสิ้นสุดสวรรค์

๑๒๒

พันเนตรภูวนาถตั้ง

ตาระวัง ไคฮา

พัคตร์สี่แปดโสดพึง

อื่นอ้อ

กฤษณนิทรเลอหลัง

นาคหลับ ฤพ่อ

สองพิโยครำรื้อ

เทพท้าวทำเมิน

๑๒๓

นิทานนิเทศท้าว

องค์ใด ก็ดี

ทุเรศแรมสมรไท

ท่านร้าง

แสนทวยท่าไรไป	ปานอก พี่เอย
ปวงประสบคู่ค้ำ	แต่ช้านานคืน

๑๒๔

กำสรวลศรีปราชญ์พร้อง	เพรงกาล
จากจุฬาลักษณ์ลาญ	สวาทแล้ว
ทวาทศมาสสาร	สามทวย ถวิลแฮ
ยกหักกลางเกศแก้ว	ถึงร้อนทรวงเรียม

๑๒๕

ชายาเขวชอดชู้	โถมสวรรค์ พี่เอย
รอยว่าอินทร์พรหมสรรค์	เสกสร้าง
เลือกลักษณ์ละอันป็น	เป็นรูป นุชฤา
มอบมิ่งสมรมาเกล้ง	พี่กลั่นใจตาย

๑๒๖

คิดคลึงสาโรชสร้อย	เสาวมัลย์ แม่นา
ภูษเคนทรสำราญ	แหล่งเหล่น
สระสวรรค์นิราสนาน	ไฉนนาฏ เรียมเอย
สรงเกษมสระสมรเฟ้น	ฝั่งฟ้าฝันถึง

๑๒๗

เปรมปรางปรุ่งรูปฟ้า	อรอวล ใจเอย
จูบอุจางหอมหวาน	ละห้อย
โถมทิพย์สุคนธ์ควร	จากพี่ เจียวแม่
ถนอมนิเบามือน้อย	จิตเจ้าจากไฉน

๑๒๘

งอนถันทิพย์ชอดช้อน	ยันทรวง พี่แม่
--------------------	----------------

กอดนักเขี้ยวอบพวง	พุ่มลั่น
ถนอมแอบอุ่นคือดวง	ตราติด พี่ฤา
จากอกออกกรำขึ้น	ชุ่มซ้าเป็นหนอง

๑๒๕

แหว่แหว่เสาวณิดนึ่ง	นางทรง เสียงฤา
สรวลกระซิกโสศพะวง	ว่าเจ้า
คล้ายคล้ายค่านินหงส์	หาพี่ ฤาแม่
อ้าไช่อร์เรียมเสร์รา	ซบหน้ากันแสง

๑๓๐

พวงจาวเจ็ดแจ่มแก้ว	จักรพรรดิ พี่เอย
สมเสมอสมรรัตน์	แท่งแท้
จำเริญจำเราสวัสดิ์	สังวาส
เล็งเลียบดินฟ้าแพ้ว	ภพนี้ฤาหา

๑๓๑

สาวสวรรค์เสพสวัสดิ์	เทวินทร์
ถ้วน	
พรหมภักย์ทิพย์บัณ	งอกจวน
จักรพรรดิร่วมนารินทร์	รัตนนาฏ
สามเสพทิพย์ลาญล้วน	เล่ห์น้องเรียมเกษม

๑๓๒

จากเจ็บยิ่งโรคเรื้อ	ริงสกนธ์
แสบเสียดชุมขนจน	อกด้าน
ยาทาประทับทน-	ทานทวย ได้ฤา
แรงรับเหลือแรงต้าน	พี่แพ้วแรงโรย

๑๓๓

ฤๅระคำวร้อน	แดนไทร
ลามผ่าวพฤษ์พราไกโบ	หล่นแล้ง
ทรงพื้ผ่าวเผาไจน	นนะนาฏ เรียมเอย
ยังยั้งทินกรแจ้ง	จวบสิ้นศูนย์กัลป์

๑๓๔

นทีสี่สมุทรม้วย	หมดสาย
ติมิงคล้มังกรนาคพาย	ผาดสื่อน
หยาดเหมพิรุณหาย	เหือดโลก แล้งแม่
แรมรากแสนร้อยร้อน	ฤๅเถา เรียมทน

๑๓๕

ฤๅคูเคือนเมฆย้อย	หยาดผลียง
โชมสาครธนิศเพียง	เพียบน้ำ
พระมัวทั่วทิศเอียง	อากาศ
อกแผ่นดินฟ้าคล้า	คู่กลุ่มทรวงศัลย์

๑๓๖

อุทโฆษรามสุรขว้าง	ขวานฉวาง
พรายมณีเมฆฉ่นาง	ล่อไห้
อัมพรอุทรคราง	เรียมคร่ำ ครวญแม่
เสียงสุดเสียงฟ้าให้	ครุ่นแค้นครางตาย

๑๓๗

ฤๅดูลมพระล่องเนื่อ	หนาวใด เปรียบเลย
อกพื้เยือกเย็นไกล	กอดเกี่ยว
พันผืนพัศตราไป	ปานกึ่ง กรแม่
อุ่นอัคคีเลื้อเสี้ยว	ชีกนึ่งนางผวม

๑๓๘

ลมพัดคือพิษต้อง	ตากทรวง
หนาวกรุมในดวง	จิตซ้ำ
โถมแม่พิมลพวง	มาเลศ ภูเขย
มือแม่วิเดียวล้ำ	ยิ่งล้ำมพาน

๑๓๙

เอียงอกเทออกอ้าง	อวดองค์ อร์เอย
เมรุชบสมุทรดินลง	เลขแต่้ม
อากาศจักจางผจง	จารึก พอฤ
โถมแม่หยาดฟ้าแย้ม	อยู่ร้อนฤเห็น

๑๔๐

ตราบขุนศิริขึ้น	ขาดสลาย แลแม่
รักบ่หายตราบหาย	หกฟ้า
สุริยจันทรขจาย	จากโลก ไปฤ
ไฟเล่นล้างสีห้ำ	ห่อนล้างอาลัย

๑๔๑

รำรกรำเรื่องร้าง	แรมนวล นาฏฤ
เสนาะสนั่นดินครวญ	ครุ่นฟ้า
สารสั่งพี่กำสรวล	แสนเสน่ห้ นุชเอย
ควรแม่ไว้ต่างหน้า	พี่พูนภายหลัง

๑๔๒

นรินทร์นเรศไ้	บริบาล
นิพนธ์พนัพิศดารญาณ	ยศไ้
กวีรวโหวาร	นายหนุ่ม

ควรแก้ปราชญ์ใดได้

อ่านแล้วเขียรขอ

๑๔๓

ใดใดโอยฐ์โอย้อ

คนดี

เอาปากเป็นกวี

ขล้อยกล้อย

หากหาญแต่ว่าที่

เฉลยกล่าว ไฉนนา

คุณหนึ่งแสงหิ่งห้อย

ต้องกันตนเอง

๑๔๔

โคลงเรื่องนิราศนี้

นรินทร์อิน

รองบาทบวรวังถวิล

ว่าไว้

บทใดปราชญ์ปวงฉิน

เชิญเปลี่ยน แปลงพ่อ

ปรุงเปรียบเทียบสาวคนธำได้

เลือกกล่อมคมดู ๆ